

Inhoud

Ten geleide	7
I Het prille begin	11
Inleiding	11
De Duitse Orde en de stichting van de Commanderij Schelluinen	12
Schelluinen: een vernoemingsnaam uit de twaalfde eeuw	15
De ontginners	21
Kwartiermaker Everwacker: de eerste ‘commandeur’ van Schelluinen?	24
De betrouwbaarheid van Everwackers levensverhaal	28
Het Duitse Huis te Schelluinen na 1248 verlaten en in 1265 opnieuw gesticht	30
Een aangepaste missie van de Duitse Orde	33
De organisatie van de Duitse Orde in de Noordelijke Nederlanden	36
II Het Duitse Huis te Schelluinen tot 1572	39
De Commanderij Schelluinen gedurende de eerste twee eeuwen	39
Gorinchem naar de Heren van Arkel: een gevolg van een intrede in de Duitse Orde?	42
Schelluinen onder het wereldlijk gezag van de Heren van Arkel	43
De overstap van priesterbroeder Dirc Peulmans naar de kartuizer monniken	48
Grote investeringen in de vijftiende eeuw	51
Barre tijden: het Schelluinse herenhuis in de late vijftiende en zestiende eeuw	59
De financiële positie van de Commanderij Schelluinen	63
De verhouding van het Duitse Huis tot het dorp Schelluinen	70
De verhouding tot het adellijk restdomein ‘Schelluinderberg’	72
III De gebouwen van de commanderij	83
Het commandeurshuis	83
Het kerkgebouw	87
Het gebruik van de kerk volgens de ‘Constitutio Scalunensis’	92
Het einde van een tijdperk	95
IV De Reformatie	96
Een tijdperk vol verandering	96
Jan Snouck, de ‘naebuyr ende vrintdt van den Huyse van Scheluynen’	101
Tussen pastoor en predikant: de periode 1572-1594	102
De rituele heringebruikname van de Commanderij Schelluinen in 1593	105

V Orde op afstand: de Schelluinse commanderij tot aan de liquidatie van alle goederen	109
De eerste predikanten	109
De lotgevallen van de voormalige commanderijgebouwen	116
VI Een commanderij op papier	122
Een nieuwe fase	122
De verdwijning van het voormalige commandeurshuis	122
Het middeleeuwse kerkgebouw door waterfloeden geteisterd	125
Predikanten in de achttiende eeuw	127
Opnieuw watersnood en oorlogsgeweld	131
De nipte overleving van de Balijs van Utrecht in de Franse tijd	131
Het einde van de onderhoudsverplichting	134
VII De Schelluinse kerk op eigen benen	135
De kerk onder eigen beheer	135
De affaire Oudegeest: een rel over de jaarlijkse uitkering van de Duitse Orde	136
De opmaat tot de sloop van het middeleeuwse kerkgebouw	137
Twee kerkbeschrijvingen uit 1896 en 1897	138
De ondergang in 1899	145
VIII Samenvatting en besluit	149
Bijlagen	153
1 Commandeurs, Ridderbroeders, Pastoors en Predikanten van Schelluinen	154
2 Everwackers komst naar Schelluinen, zoals opgetekend in de <i>Divisiekroniek</i> (1517)	162
3 Oudst bewaarde rekening van de Commanderij Schelluinen (1373-1375), opgesteld door broeder Dirc Peulmans (en getranscribeerd door Eef Dijkhof)	164
4 De <i>Constitutio Scalunensis</i> uit de vijftiende eeuw	172
5 Inventaris van de Kerk en het Commandeurshuis te Schelluinen (1554)	178
6 Benoemingsakte van een pastoor te Schelluinen (1554)	184
7 Bestek voor de reparatie van de kerk en het voormalige commandeurshuis te Schelluinen (1659)	186
8 Speculatieve genealogie van het middeleeuwse geslacht 'Van Scalunen'	189
Literatuur	193
Verantwoording illustraties	199
Index	200